

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК: 342.1+342.7

DOI: 10.32342/2709-6408-2023-1-6-3

М.О. БАЙМУРАТОВ,

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри політичних наук та права
Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського,
Заслужений діяч науки і техніки України,
академік Української академії наук (м. Одеса)
ORCID: 0000-0002-4131-1070*

Б.Я. КОФМАН,

*доктор юридичних наук, старший дослідник,
професор кафедри права Університету імені Альфреда Нобеля
Заслужений юрист України (м. Дніпро)
ORCID: 0000-0001-8121-5190*

САМОВРЯДНА ПАРАДИГМА У ФОРМУВАННІ ТА ФУНКЦІОНУВАННІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВНОСТІ: ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ, РОЛІ ТА ЗНАЧЕННЯ

Статтю присвячено науково-теоретичному обґрунтуванню проблематики визначення змісту, ролі та значення самоврядної парадигми у формуванні та функціонуванні демократичної правової державності. У вітчизняному правознавстві ця тема практично не досліджується. Автори пов'язують появу цієї проблематики з факторами становлення, розвитку та вдосконалення феноменології демократичної правової державності, коли саме в цих умовах виникають і посилюються перманентні парадемократичні, метадемократичні процеси тактичної та стратегічної властивості, а також формуються суто демократичні тенденції, що детерміновані цими процесами, які перманентно стимулюють як феноменологію державності, підкреслюючи її потенційні перспективні можливості, а також нові форми комунікативної взаємодії та досить продуктивного співробітництва акторів. Разом з тим, відмічається, що наведені процеси стимулюються не тільки на рівні внутрішньодержавних відносин: а) держава, б) її органи публічної влади, включаючи й органи місцевого самоврядування, в) громадяни, що одночасно виступають жителями певних територій держави, тобто жителями-членами відповідних територіальних громад; г) інші фізичні особи, що володіють різним правовим станом (іноземці, апатриди, біженці тощо), що законно знаходяться на теренах конкретної держави і постійно проживаючи в її межах, також являються жителями-членами відповідних громад, – що знаходяться у субординаційному, координаційному і реординаційному підпорядкуванні між собою в межах національного конституційного і адміністративного права у розумінні комунікації

суб'єктів публічної влади. Вони досить яскраво та чуттєво проявляються й на рівні акторів міжнародно-правових відносин: а) суверенні держави; б) міжнародні міждержавні та міжурядові організації, – що вступають на засадах суверенітету і рівності їх патримоніальних та інших держав у складну та багатофакторну міжсуб'єктну взаємодію в межах міждержавних структур на засадах основоположних принципів і норм загального міжнародного права. Зазначається, що самоврядна парадигма спирається на управлінську гуманістично-самоврядну парадигму «права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина», що, по-перше, виступає її змістовним наповненням, а, по-друге, виступає як стратегічно-базовий напрямок у формуванні та функціонуванні демократичної правової державності, бо саме в межах МСВ людина: а) здійснює свій життєвий цикл; б) реалізує всі свої життєві устремління, потреби та інтереси, що трансформуються в права людини; в) в сфері МСВ реалізується конституційно-правовий статус людини і громадянина. Відмічається, що парадигма «права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина» носить чіткий та зрозумілий управлінський характер, володіє низкою ідентифікаційних ознак: А) суб'єктно-об'єктного складу, Б) структурної організації, В) національного та міжнародного нормативно-правового супроводження і забезпечення, що, своєю чергою, наділяє її: а) теоретичним базисом; б) доктринальним обґрунтуванням; в) праксеологічною реалізованістю; г) ціннісно-методологічною орієнтацією; г') екзистенційною сутністю та об'єктивно-екзистенційним потенціалом; д) нормативним визначенням; е) констатацією існування управлінських імпульсів; є) об'єктивізацією управлінських дій; ж) конотаційним наповненням; з) комунікативною системою координат; і) стратегічним нарративним змістом.

Ключові слова: феноменологія демократичної правової державності, місцеве самоврядування, самоврядна парадигма, територіальна громада, права людини, муніципальні права людини, «муніципальна людина», управлінська парадигма «права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина».

Постановка проблеми. В умовах становлення, розвитку та вдосконалення феноменології демократичної правової державності виникають і посилюються перманентні парадемократичні, метадемократичні процеси тактичної та стратегічної властивості, а також формуються суто демократичні тенденції, що детерміновані цими процесами, які перманентно стимулюють феноменологію державності, підкреслюючи її потенційні перспективні можливості та нові форми комунікативної взаємодії та досить продуктивного співробітництва акторів. Разом з тим, необхідно наголосити на тому, що наведені процеси стимулюються не тільки на рівні внутрішньодержавних відносин: а) держава, б) її органи публічної влади, включаючи й органи місцевого самоврядування, в) громадяни, що одночасно виступають жителями певних територій держави, тобто жителями-членами відповідних територіальних громад (далі – ТГ); г) інші фізичні особи, що володіють різним правовим станом (іноземці, апатриди, біженці тощо), що законно знаходяться на теренах конкретної держави і постійно проживаючи в її межах, також являються жителями-членами відповідних ТГ, – що знаходяться у субординаційному, координаційному і реординаційному підпорядкуванні між собою в межах національного конституційного і адміністративного права у розумінні комунікації суб'єктів публічної влади. Вони досить яскраво та чуттєво проявляються й на рівні акторів міжнародно-правових відносин: а) суверенні держави; б) міжнародні міждержавні та міжурядові організації, – що вступають на засадах суверенітету і рівності їх патримоніальних та інших держав у складну та багатофакторну міжсуб'єктну взаємодію в межах міждержавних структур на засадах основоположних принципів і норм загального міжнародного права.

Отже, саме так, – у комунікаційній взаємодії людини і створених нею управлінсько-владних структур, й виникає нова й могутня, системна й комплексна тенденція глобальної властивості, – інтернаціоналізація конституційного правопорядку держав та конституціоналізація загального міжнародного права [1, с. 12-13], що характеризується: а) стійкістю та функціонально-методологічною перспективою свого розвитку та вдосконалення; б) причому, остання

проявляється у органічному симбіозі міжнародного публічного права та міжнародного приватного права. Саме ця системно-комплексна тенденція потенційно і реально спроможна до формування і виклику до життя низки феноменологічних явищ, що фактично: по-перше, розширюють кордони і можливості взаємодії різних державних правових систем, що існують та співпрацюють на міжнародній арені (*тенденція інтеграційної взаємодії правових систем.* – авт.); по-друге, детермінують глибоку взаємодію національного, насамперед конституційного, і загального міжнародного права (*тенденція взаємодії національного конституційного та міжнародного права.* – авт.); по-третє, формують якісно нові парадигми міждержавної взаємодії та співробітництва у вигляді їх конкретних організаційних та організаційно-правових форм, суттєво розширюючи коло об'єктів міжнародно-правового регулювання (*тенденція виникнення нових форм міждержавної взаємодії в умовах появи нових об'єктів міжнародно-правового регулювання.* – авт.).

До таких феноменологічних явищ, безумовно, відноситься місцеве самоврядування (далі – МСВ), як ведуча форма самоорганізації людини в межах існуючої людської цивілізації на локальному рівні функціонування соціуму, та створюваний цим найважливішим політико-правовим інститутом правовий простір локальної демократії [2], що в умовах глобалізації набуває важливого універсального значення. Останнє детермінується тим, що саме в межах МСВ людина реалізує всі свої життєві устремління, потреби та інтереси, що трансформуються в права людини. Найважливіше значення МСВ в цій сфері полягає в тому, що саме в умовах МСВ: а) людина здійснює свій життєвий цикл; б) в ній реалізується конституційно-правовий статус людини і громадянина; в) в ній формується і реалізується, а також вдосконалюється управлінська парадигма «права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина» як стратегічний напрям у формуванні та функціонуванні демократичної правової державності.

Стан дослідження. На сучасному етапі розвитку вітчизняної правової науки дедалі все більша увага вчених приділяється дослідженню інституту локальної демократії у формі місцевого самоврядування, але дослідження самоврядної парадигми, особливо у контексті визначення її змісту, ролі та значення у формуванні та функціонуванні демократичної правової державності практично не здійснювалось.

Тому, **метою** цієї статті є дослідження і визначення змісту, ролі та значення самоврядної парадигми у формуванні та функціонуванні демократичної правової державності

Виклад основного матеріалу. Треба наголосити на тому, що конституційно-правова регламентація, регулювання та легалізація інституту локальної демократії у вигляді МСВ, тобто самоорганізації сукупності людей-жителів відповідних територій держави, що була вперше в історії сучасного вітчизняного конституціоналізму реалізована Конституцією України 1996 року [3], – сприяли:

а) здійсненню та усвідомленню, об'єктивізації, суттєвій соціальній актуалізації та функціонально-діяльнісній контекстуалізації проблематики формування, значення і ролі МСВ та правового простору локальної демократії, що ним формується (*просторово-самоврядний чинник.* – авт.);

б) більш поглибленим і фундаментальним дослідженням функціонування, нормативно-правового регулювання МСВ та простору локальної демократії, що ним формується (*доктринально-регулятивний чинник.* – авт.);

в) побудові парадигми його подальшого розвитку, модифікації та вдосконалення інституту МСВ та простору локальної демократії, що ним формується (*управлінсько-релятивістський чинник.* – авт.);

г) актуалізації науково-доктринального забезпечення як самого процесу розвитку локальної демократії держави в умовах посиленої та системної демократизації суспільного і державного життя, так й контекстуалізації проблематики формування правового простору в якому існують, діють, вдосконалюють своє функціонування органи місцевого самоврядування (далі – ОМСВ) в контексті підвищення супроводження і забезпечення діяльності ТГ, як первинних суб'єктів МСВ (див. ст. 140 Конституції України) та на основі і у розвиток конституційних правоположень (*доктринально-супроводжувачий чинник.* – авт.);

г') розумінню ролі і значення локальної демократії у формі МСВ, як могутньої демократичної тенденції оновлення та інтенсивного позитивного розвитку осередків людської цивілізації у вигляді ТГ, причому як на території конкретних держав, так й в їх сукупності – на рівні міжнародного співтовариства держав та всієї людської цивілізації (*національно-цивілізаційний і універсально-цивілізаційний чинники*. – авт.);

д) формуванню «людинорозмірного» розуміння та оцінювання МСВ як самостійно-автономного рівня публічної влади – публічної самоврядної (муніципальної) влади в рамках побудови, прийняття і реалізації концепції публічної влади [4] та, одночасно, правового простору формування, прояву, інституціоналізації і реалізації прав, свобод, а також обов'язків людини [5], а також інституційної основи локальної системи захисту прав людини [6, с. 98-99] (*гуманістично-охоронний чинник*. – авт.);

е) розумінню ролі і значення МСВ та ТГ як соціального простору та основоположного суб'єкта в процесі соціалізації людини, в тому числі й правової, що сприяють формуванню атитюдів (поведінкових настанов), в тому числі й правових та вибору габітусів (форм соціальної практики), в тому числі й правових (*соціально-нормативний чинник*. – авт.) [7];

є) формуванню системного комплексу рольових позицій людини в системі МСВ (статус в родині – чоловік, дружина, член родини, голова родини; професійний статус – робітник, інженер, бізнесмен, військовослужбовець; соціальний статус – дитина, жінка, студент, пенсіонер; суспільний статус – член суспільного об'єднання, член політичної партії, депутат місцевої ради тощо), а також таких рольових позицій, що проєктуються на феноменологію державності, але переважно реалізуються на локальному рівні соціуму (громадянин, іноземець, військовозобов'язаний, платник податків, споживач комунально-побутових послуг тощо) (*соціально-рольовий чинник*. – авт.);

ж) стимулюванню процесів становлення та розвитку інституцій громадянського суспільства в межах ТГ на рівні МСВ, за допомогою яких людина реалізує широкий спектр своїх індивідуальних, групових і колективних інтересів (*соціально-біхевіористичний чинник*. – авт.);

з) формуванню детермінаційної складової використання новітніх технологічних форм і методів використання врахування суспільної думки членів локального соціуму за рахунок різних видів демократичної участі у самоврядних процесах в ТГ (партисипаторна, деліберативна, агональна, агрегативна демократії).

Наведені вище настанови, що базуються на можливостях людини в межах ТГ, що функціонує в умовах локальної демократії, – формувати, проявляти, реалізувати свої інтереси, – контекстуалізують права людини як єдину та універсальну засаду демократичної правової державності, об'єктивно вибудовуючи на її основі стратегічну управлінську парадигму «права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина», що має суттєвий перспективний потенціал щодо свого формування і реалізації в повсякденному житті людини в державно організованому соціумі, який на локальному рівні обмежується саме простором МСВ, який: а) заснований на нормативних засадах, як системно-комплексний масив моделей поведінки та практичної діяльності людини, що б) здійснює свій життєвий цикл в умовах людської спільноти з її колективістськими властивостями і особливостями.

Отже, можна виокремити умови соціально-нормативного буття людини у відповідній територіальній спільноті, що сприяють формуванню згаданої вище управлінської парадигми. На наш погляд, до неї можна віднести наступні детермінаційні фактори (чинники), а саме:

А) фактор самоорганізації жителів-членів ТГ, що виступає основоположним у виникненні, інституціоналізації МСВ та в розумінні його правової природи (*комунікативний чинник*. – авт.);

Б) фактор інституціоналізації прав і свобод людини саме в межах ТГ та в умовах МСВ, а також у філософському стані повсякденності (*гуманістично-інституційний чинник*. – авт.);

В) фактор формуванні і реалізації конституційно-правового статусу людини саме в межах ТГ та в умовах МСВ, а також в умовах ординарного та екстраординарного функціонування держави (*конституційно-інваріантний чинник*. – авт.);

Г) наявність власної компетенції ОМСВ та суттєвого комплексу їх делегованих повноважень органів виконавчої влади, що дає їм змогу діяти від імені та в інтересах ТГ,

реалізуючи наведені повноваження (*управлінсько-телеологічний чинник. – авт.*);

Г') наявність повноважень інших суб'єктів та органів МСВ у межах території функціонування ТГ, що дає їм можливість більш чітко виявляти інтереси жителів-членів ТГ та задовольняти їх в процесі комунікативної взаємодії між ними (*локально-територіальний чинник. – авт.*);

Д) функціонування ТГ як людської спільноти, що історично склалася в умовах МСВ на відповідній території (*темпорально-територіальний чинник. – авт.*);

Е) функціонування ТГ в умовах правової глобалізації, коли права і свободи людини, а також інститут МСВ набувають рівня об'єктів міжнародно-правового регламентації та регулювання в контексті розвитку міжнародного договірної права (Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 року [8], Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні 1992 року [9], Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті 2003 року [10], проект Всесвітньої хартії місцевого самоврядування ООН [11] тощо), відповідно до якого держави беруть на себе міжнародно-правові зобов'язання універсально-облігаторного характеру і значення в контексті їх перспективної міжнародної підзвітності та контролю (*глобалізаційно-облігаторний чинник. – авт.*);

Є) формування у жителів-членів ТГ в умовах МСВ рис ментальності, що характеризують особливості становлення, розвитку і вдосконалення їх індивідуальної, групової і колективної свідомості, включаючи й муніципальну свідомість (як образ і прообраз мислення людини), муніципальну ідеологію (як образ і прообраз формування ціннісних орієнтирів людини), муніципальну психологію (як образ і прообраз поведінково-діяльній сфери людини) (*ментально-психологічний чинник. – авт.*);

Ж) формуванням системи міжнародного співробітництва ТГ та ОМСВ, що діють від їх імені та в їх інтересах, з муніципальними органами зарубіжних держав, їх національними та міжнародними об'єднаннями (асоціаціями) та іншими суб'єктами політичної, економічної, соціальної та культурологічної спрямованості в контексті запозичення позитивного досвіду з метою розвитку та вдосконалення ТГ (*міжнародно-комунікаційний чинник. – авт.*).

Отже, наведені чинники свідчать про наявність у профільної управлінської парадигми ідентифікаційних ознак: А) суб'єктно-об'єктного складу, Б) структурної організації, В) національного та міжнародного нормативно-правового супроводження і забезпечення, що, своєю чергою, наділяє її:

а) *теоретичним базисом* – в контексті розуміння і визначення основоположного значення природних прав людини, пріоритету прав і свобод людини над правами держави, а також конкретного місця (простору) реалізації конституційно-правового статусу людини і громадянина;

б) *доктринальним обґрунтуванням* – відносно розуміння необхідності наукового супроводження і забезпечення концепції публічної влади та її рівнів – публічного державного та публічного самоврядного (муніципального), їх відносної самостійності та автономії в межах власних компетенційних повноважень;

в) *праксеологічною реалізованістю* – в контексті практичної реалізації конституційно-правових настанов відносно того, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ст. 3 Конституції України);

г) *ціннісно-методологічною орієнтацією* – у розумінні формування дидактично-технологічних засобів пізнання державно-правової та муніципально-правової реальності через призму конституційних і муніципальних цінностей;

г') *екзистенційною сутністю та об'єктивно-екзистенційним потенціалом* – у розумінні того, що МСВ та ТГ не є інституційними суб'єктами права, що потребують безумовної та спеціальної глорифікації, але є соціально-правовими інституціями, які об'єктивно, на пряму і органічно пов'язані з життєдіяльністю кожної людини-члена територіальної людської спільноти, її груп і асоціацій, більш того, фактично формують сферу такої життєдіяльності людини за допомогою соціально-нормативних атитюдів і поведінково-діяльній габітусів;

д) *нормативним визначенням* – відносно існування системи конституційно-правових та

муніципально-правових норм, що супроводжують та забезпечують легалізацію, визнання, використання, охорону, захист, реалізацію, гарантування прав і свобод людини державою на конституційному рівні і визнання МСВ як оптимальної правової сфери для формування, прояву і реалізації конституційно-правового статусу людини;

е) *констатацією існування управлінських імпульсів* – наведена вище діяльність в її організаційних і організаційно-правових формах об'єктивує необхідність управлінської діяльності в зазначеній сфері функціонування публічної влади та її суб'єктно-об'єктного складу, включаючи й фізичних осіб, що знаходяться під юрисдикцією конкретної держави;

є) *об'єктивізацією управлінських дій* – отже, наявність управлінських імпульсів детермінує реалізацію необхідних управлінських дій в профільній сфері щодо дотримання і захисту прав людини в державі, через їх реалізацію на рівні МСВ в межах ТГ;

ж) *конотаційним наповненням* – розумінням того, що здійснення людиною свого життєвого циклу в умовах МСВ в межах ТГ є основоположним фактором, що надає не тільки особливого значення локальній демократії, як сфери пріоритетів людських інтересів, але й додаткове значення, акценти, відтінки, які накладаються на основоположну феноменологію «права людини»;

з) *комунікативною системою координат* – розумінням того, що саме комунікаційна взаємодія між жителями-членами ТГ, ними та ОМСВ, ними та іншими суб'єктами системи МСВ, ними та органами публічної державної влади, – виступає основоположною функціонально-статусною константою, що обумовлює виникнення, формування та реалізацію екзистенційних інтересів людини, що в умовах локальної демократії трансформуються в конституційні права, свободи і обов'язки людини;

і) *стратегічним нарративним змістом* – відносно формування сукупності пов'язаних між собою реальних чи вигаданих подій, фактів, думок або вражень, які складають розуміння і оцінку МСВ, його ролі у виникненні, формуванні, функціонуванні і розвитку ТГ, в т. ч. й найважливішої ролі і значення прав людини в становленні, реалізації і розвитку локальної демократії та взагалі демократичної правової державності.

Системний аналіз складових елементів управлінської парадигми «права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина» дає змогу визначити органічний зв'язок між ними завдяки наявності і визначенню їх споріднених характерологічних рис.

Отже, основоположні права людини, що на думку академіка права П.М. Рабіновича, є певними можливостями людини, котрі необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, об'єктивно зумовлюються досягнутим рівнем розвитку суспільства і забезпечені обов'язками інших суб'єктів [12, с. 13], виступають фундаментальним концептом розуміння цієї гуманістично-теоретичної феноменології, що визначає її аксіологічний (ціннісний) рівень, має визнання її універсально-державного значення, при суто локальному характері реалізації (тобто в межах ТГ, в умовах МСВ, в стані повсякденності), то муніципальні права людини [13, с. 52–56] – є феноменологією, що є похідною і вторинною від першої, та визначає праксеологічно-функціональний рівень прав людини в межах локального соціуму, створеного на засадах їх реалізації.

Підтвердженням такого підходу виступає доктринальна позиція Б.Я. Кофмана, що під муніципальними правами людини розуміють сукупність суб'єктивних можливостей людини, що виникають в рамках ТГ в умовах МСВ і функціонування публічної самоврядної (муніципальної) влади та скеровані на задоволення устремлінь, потреб, інтересів її членів відповідно до їх екзистенційних настанов, що здійснюються протягом життєвого циклу людини та реалізуються через використання її конституційного статусу, шляхом локальної інтерпретації конституційних прав, свобод і обов'язків, а також шляхом формування на основі їх тлумачення самостійного блоку прав, свобод і обов'язків, які пов'язані з існуванням, функціонуванням та діяльністю людини в умовах локальної демократії [14, с. 70].

Досліджуючи феноменологію муніципальних прав людини в контексті їхньої появи, розвитку й розуміння, М.О. Баймуратов та Б.Я. Кофман визначають її як нову константу національного муніципального та конституційного права, що має, по-перше, свої доктринальні

підходи щодо тлумачення їхнього змісту, видів, принципів і форм реалізації; по-друге, за своєю суттю вона технологічно, телеологічно, нормативно, нарративно моделює і трансформує засади сучасного державо- і правотворення [15, с. 66].

Обґрунтовуючи концептуальні підходи до розуміння особливостей реалізації прав людини, – як у контексті організації та діяльності МСВ та ТГ, так і загальних процесів функціонування громадянського суспільства та правової державності, осмислюючи чинники, фактори і закономірності їхнього розвитку у контексті формування ТГ, аналізу процесів виокремлення муніципальних прав людини у системі муніципального права, наведені автори стверджують, що перепонами на шляху виокремлення та визнання наведених прав є термінологічна плутанина, відсутність єдиних методологічних підходів до визначення реальної і належної правосуб'єктності ТГ, її суб'єктного складу, а також нерішучість і відсутність реальних кроків у застосуванні нових науково-доктринальних напрацювань, що існують у сучасній доктрині муніципального права. Більш того, наведені автори зазначають, що маючи закріпленій у Конституції України індивідуальний, груповий, колективний правовий статус (людина-житель, людина-громадянин, людина-іноземець тощо, а також відповідні їм рольові позиції у ТГ), людина суттєво доповнює його своїм муніципально-правовим статусом, що фактично веде до появи феноменології муніципальної людини [15, с.79].

У системно-комплексному розумінні феноменологія муніципальної людини виступає не тільки своєрідною квінтесенцією державно-правової і муніципально-правової гуманістично-гуманітарної концепції, що втілюється у ст. ст. 3, 5, 7, 92, розд. XI «Місцеве самоврядування» Конституції України та яка об'єднує сукупність легально-легітимістичних механізмів визнання, інституціоналізації, реалізації, охорони, захисту, гарантування основоположних прав людини через феноменологію муніципальних прав, а й виступає як своєрідний фінальний результат формування і функціонування управлінської парадигми з її телеологічними домінантами, суб'єктно-об'єктним складом, а також перспективними результатами-досягненнями у вигляді формування нових позитивних для людини і соціуму тенденцій в державно-правовій і муніципально-правовій реальності.

Визначаючи феномен «муніципальної людини», вітчизняний дослідник О.О. Боярський пропонує розуміти під останньою а) фізичну особу, що б) володіє різним правовим станом (громадянство, іноземство, апатризм, біженство тощо), але, незважаючи на нього, в) свідомо та ініціативно здійснює свій життєвий цикл в умовах повсякденності, г) на території відповідної держави в межах територіальної спільноти людей (ТГ), об'єднаних загальними географічними, історичними і сучасними екзистенційними інтересами, цінностями та потребами, що г') можуть бути реалізовані тільки в умовах МСВ, д) завдяки спільній синергетичній діяльності людини в межах ТГ та громадянського суспільства, е) завдяки діяльності органів та інших суб'єктів МСВ, які входять до його системи, що є) здійснюється на принципах самоорганізації, самодіяльності, самокерованості, самоідентифікації та самоврядування, ж) з метою створення належних умов для супроводження і забезпечення існування та функціонування людського осередку, що має телеологічну домінанту відносно продовження існування та подальшого розвитку людської цивілізації в умовах державно організованого соціуму [16, с. 116].

Системний аналіз наведених ознак-властивостей муніципальної людини дає можливість стверджувати, що саме нормативна конструкція «права людини – муніципальні права людини» виступає не тільки як «запускаючи» елемент цієї складної поліоб'єктної, полісуб'єктної, багаторівневої і багатофакторної системи, що базується на екзистенційних засадах, а й як основоположний концепт, навколо якого «обертається» муніципальне буття людини, функціонування публічної влади, а у підсумку й існування та функціонування демократичної правової державності, що супроводжується активними процесами інституціоналізації та конституювання, розвитку і вдосконалення суспільних і державно-правових структур, основною метою діяльності яких й є забезпечення охорони, захисту, реалізації і гарантування прав і свобод людини.

Висновки. Резюмуючи, можна зазначити наступне:

– причинами виникнення управлінської гуманістично-самоврядної парадигми «права

людини – муніципальні права людини – муніципальна людина» як стратегічно-базового напрямку у формуванні та функціонуванні демократичної правової державності є те, що саме в межах МСВ людина: а) здійснює свій життєвий цикл; б) реалізує всі свої життєві устремління, потреби та інтереси, що трансформуються в права людини; в) в сфері МСВ реалізується конституційно-правовий статус людини і громадянина;

– парадигма «права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина» носить чіткий та зрозумілий управлінський характер, володіє низкою ідентифікаційних ознак: А) суб'єктно-об'єктного складу, Б) структурної організації, В) національного та міжнародного нормативно-правового супроводження і забезпечення, що, своєю чергою, наділяє її: а) теоретичним базисом; б) доктринальним обґрунтуванням; в) праксеологічною реалізованістю; г) ціннісно-методологічною орієнтацією; г') екзистенційною сутністю та об'єктивно-екзистенційним потенціалом; д) нормативним визначенням; е) констатацією існування управлінських імпульсів; є) об'єктивізацією управлінських дій; ж) конотаційним наповненням; з) комунікативною системою координат; і) стратегічним нарративним змістом;

– складові елементи управлінської парадигми «права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина» знаходяться у органічному зв'язку між собою завдяки наявності і визначенню їх споріднених характерологічних рис;

– системний аналіз наведених ознак-властивостей муніципальної людини дає можливість стверджувати, що саме нормативна конструкція «права людини – муніципальні права людини» виступає не тільки як основоположний «запускаючий» елемент цієї складної поліоб'єктної, полісуб'єктної, багаторівневої і багатофакторної системи, що базується на екзистенційних засадах, а й як основоположний концепт, навколо якого «обертається» муніципальне буття людини, функціонування публічної влади, а у підсумку й існування та функціонування демократичної правової державності, що супроводжується активними процесами інституціоналізації та конституювання, розвитку і вдосконалення суспільних і державно-правових структур, основною метою діяльності яких й є забезпечення охорони, захисту, реалізації і гарантування прав і свобод людини;

– дослідження управлінської парадигми «права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина» володіє великим і суттєвим теоретичним, доктринальним, методологічним та праксеологічним потенціалом, що актуалізує і контекстуалізує її подальші дослідження не тільки у галузях конституційного і муніципального, а й у інших галузях національної системи права і системи законодавства.

Список використаних джерел

1. Львова Є.О. Глобальний конституціоналізм: теоретичні підходи та правові виклики до формування: автореферат дисертації д-ра юрид. наук. Спеціальність 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Київ, 2020. 32 с.
2. Баймуратов, М., Кофман, Б. Конституційно-правовий простір місцевого самоврядування України: параметральні ознаки та роль у становленні локальної демократії. Scientific Collection «InterConf». 2022. № 128. Pp. 115–124. Retrieved from <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/1448>
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Григор'єв В. А. Становлення публічної самоврядної (муніципальної) влади в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Спеціальність: 12.00.13 – політичні питання правових процесів. Одеса, 2002. 18 с.
5. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні / Антоненко В.О., Баймуратов М.О., Батанов О.В. та ін.; За ред. В.В. Кравченка, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова: кол. монографія. Київ: Атіка, 2007. 864 с.
6. Баймуратов М.О. Локальна система захисту прав людини в Україні: сутність та становлення. *Юридична освіта і правова держава*: зб. наук. праць. Одеса, 1997. С. 96–101.
7. Боярський О.О. Індивідуальний габітус людини в умовах місцевого самоврядування:

роль індивідуальної соціалізації і індивідуальної правової соціалізації у його становленні й розвитку. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 1. С. 86–96.

8. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р., ратифікована Законом України № 452/97-ВР. Відомості Верховної Ради. 1997. № 3. Ст. 249.

9. Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні. Страсбург, 5 лютого 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_318#Text

10. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті 2003 року. URL: <https://rm.coe.int/168071b58f>

11. Рекомендація 98 (2001) Конференції Організації Об'єднаних Націй з населених пунктів (Хабітат II) про стан обговорення проекту Всесвітньої хартії про місцеве самоврядування. URL: <https://rm.coe.int/-98-2001-1-/16807186fb>

12. Рабінович П.М. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2 (73). С. 10–13.

13. Баймуратов М.А. Феноменологія муніципальних прав людини. *Місьцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні: науково-практичний журнал*. Київ: «Інтерконтиненталь - Україна». 2013. № 1. Січень-березень. С. 52–56.

14. Кофман Б.Я. Муніципальні права людини (особистості) як фактор вдосконалення конституційно-правового статусу людини і громадянина. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 64–71.

15. Баймуратов М., Кофман Б. Муніципальні права людини як нова константа національного муніципального та конституційного права. *Право України*. 2020. № 10. С. 63–80.

16. Боярський О. Становлення феноменології муніципальної людини в межах громадянського суспільства і держави. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 110–118.

THE SELF-GOVERNMENT PARADIGM IN THE FORMATION AND FUNCTIONING OF THE DEMOCRATIC RULE-OF-LAW STATE: DETERMINING THE CONTENT, ROLE AND MEANING

Mykhaylo O. Baymuratov, Doctor of Legal Sciences, Full Professor, Professor of the Department of Political Science and Law, the South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences (Ukraine).

E-mail: baymuratov@ukr.net

Boris Ya. Kofman, Doctor of Legal Sciences, Senior Researcher, Professor of the Law Department of Alfred Nobel University, Honored Lawyer of Ukraine (Ukraine).

E-mail: kofmanboris@ukr.net

DOI: 10.32342/2709-6408-2023-1-6-3

Key words: *phenomenology of democratic legal statehood, local self-government, self-governing paradigm, territorial community, human rights, municipal human rights, "municipal person", managerial paradigm "human rights – municipal human rights – municipal person".*

The article is devoted to the scientific and theoretical substantiation of the problem of determining the content, role and significance of the self-governing paradigm in the formation and functioning of a democratic legal statehood. In domestic jurisprudence, this topic is practically not studied. The authors connect the appearance of this problem with the factors of formation, development and improvement of the phenomenology of democratic legal statehood, when it is in these conditions that permanent para-democratic, meta-democratic processes of a tactical and strategic nature arise and intensify, as well as purely democratic tendencies are formed, determined by these processes, which permanently stimulate as a phenomenology of statehood, emphasizing its potential promising opportunities, as well as new forms of communicative interaction and rather productive cooperation of actors. At the same time, it is noted that the above processes are stimulated

not only at the level of intrastate relations: a) the state, b) its public authorities, including local self-government bodies, c) citizens who are simultaneously residents of certain territories of the state, i.e. residents-members relevant territorial communities; d) other natural persons with different legal status (foreigners, stateless persons, refugees, etc.), who are legally on the territory of a specific state and permanently residing within its borders, are also residents and members of the relevant communities, who are in subordinate, coordination and reorientational subordination among themselves within the limits of national constitutional and administrative law in the understanding of communication of subjects of public authority. They are quite clearly and sensibly manifested at the level of actors of international legal relations: a) sovereign states; b) international intergovernmental and intergovernmental organizations, which enter on the basis of the sovereignty and equality of their patrimonial and other states in a complex and multifactorial inter-subject interaction within intergovernmental structures on the basis of the fundamental principles and norms of general international law. It is noted that the self-governing paradigm is based on the managerial humanistic-self-governing paradigm "human rights - municipal human rights - municipal person", which, firstly, acts as its content, and, secondly, acts as a strategic and basic direction in the formation and the functioning of a democratic legal state, because it is within the limits of the Ministry of Internal Affairs that a person: a) carries out his life cycle; b) realizes all his life aspirations, needs and interests, which are transformed into human rights; c) the constitutional and legal status of a person and a citizen is realized in the sphere of the Ministry of Internal Affairs. It is noted that the paradigm "human rights - municipal human rights - municipal person" has a clear and understandable management character, has a number of identifying features: A) subject-object composition, B) structural organization, C) national and international regulatory legal support and provision, which, in turn, endows it with: a) a theoretical basis; b) doctrinal justification; c) praxeological realization; d) value-methodological orientation; d') existential essence and objective-existential potential; e) regulatory definition; e) ascertaining the existence of managerial impulses; g) objectification of management actions; g) connotational content; h) communicative coordinate system; i) strategic narrative content.

References

1. Lvova, Ye.O. (2020). *Hlobalnyi konstytutsionalizm: teoretychni pidkhody ta pravovi vyklyky do formuvannia*. Avtoref. Diss. doct. yuryd. nauk [Global constitutionalism: theoretical approaches and legal challenges to the formation. Abstract Dr. jurid. sci. diss.]. Kyiv, 32 p.
2. Baimuratov, M., Kofman, B. (2022). *Konstytutsiino-pravovyi prostir mistsevoho samovriaduvannia Ukrainy: parametralni oznaky ta rol u stanovlenni lokalnoi demokratii* [Constitutional and legal space of local self-government of Ukraine: parametric features and role in the formation of local democracy]. Scientific Collection "InterConf", no. 128, pp. 115–124. Retrieved from <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/1448>
3. The Constitution of Ukraine (1996), Vidomosti Verkhovna Rada of Ukraine, no. 31, art. 141.
4. Hryhoriev, V.A. (2002). *Stanovlennia publichnoi samovriadnoi (munitsypalnoi) vlady v Ukraini*. Avtoref. Diss. kand. yuryd. nauk [Formation of public self-governing (municipal) power in Ukraine. Abstract Cand. jurid. sci. diss.]. Odesa, 18 p.
5. Antonenko, V.O., Baimuratov, M.O., Batanov, O.V. (2007). *Aktualni problemy stanovlennia ta rozvytku mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini* [Actual problems of formation and development of local self-government in Ukraine]. Kyiv, Atika Publ., 864 p.
6. Baimuratov, M.O. (1997). *Lokalna systema zakhystu prav liudyny v Ukraini: sutnist ta stanovlennia* [The local system of human rights protection in Ukraine: essence and development]. *Yurydychna osvita i pravova derzhava: zb. nauk. prats* [Legal education and the rule of law: coll. of science works]. Odesa, pp. 96–101.
7. Boiarskyi, O.O. (2021). *Indyvidualnyi habitus liudyny v umovakh mistsevoho samovriaduvannia: rol indyvidualnoi sotsializatsii i indyvidualnoi pravovoi sotsializatsii u yoho stanovlenni y rozvytku* [The individual habit of a person in the conditions of local self-government: the role of individual socialization and individual legal socialization in its formation and development]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava* [Journal of the Kyiv University of Law], no. 1, pp. 86–96.

8. The European Charter of Local Self-Government (1985), Verkhovna Rada of Ukraine, Vidomosty (1997), no. 3, art. 249.
9. Convention on the participation of foreigners in public life at the local level (Strasbourg, 1992) Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_318#Text
10. Revised European Charter on Youth Participation in Local and Regional Life (2003) Available at: <https://rm.coe.int/168071b58f>
11. Recommendation 98 (2001) of the United Nations Conference on Human Settlements (Habitat II) on the state of discussion of the draft World Charter on Local Self-Government. Available at: <https://rm.coe.int/-98-2001-1-/16807186fb>
12. Rabinovych, P.M. (2013). *Osnovopolozhni prava liudyny: sotsialno-antropna sutnist, zmistova klasyfikatsiia* [Fundamental human rights: socio-anthropic essence, substantive classification]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy* [Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine], no. 2 (73). pp. 10–13.
13. Baimuratov, M.A. (2013). *Fenomenolohiia munitsypalnykh prav liudyny. Mistseve samovriaduvannia ta rehionalnyi rozvytok v Ukraini* [Phenomenology of municipal human rights. Local self-government and regional development in Ukraine]. *Naukovo-praktychnyi zhurnal* [Scientific and practical journal]. Kyiv, "Intercontinental – Ukraine", no. 1, January-March, pp. 52–56.
14. Kofman, B.Ya. (2019). *Munitsypalni prava liudyny (osobystosti) yak faktor vdoskonalennia konstytutsiino-pravovoho statusu liudyny i hromadianyna* [Municipal human rights (individuals) as a factor in improving the constitutional and legal status of a person and a citizen]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava* [Journal of the Kyiv University of Law], no. 2, pp. 64–71.
15. Baimuratov, M. (2020). *Munitsypalni prava liudyny yak nova konstanta natsionalnoho munitsypalnoho ta konstytutsiinoho prava* [Municipal human rights as a new constant of national municipal and constitutional law]. *Pravo Ukrainy* [Law of Ukraine], no. 10, pp. 63–80.
16. Boiarskyi, O. (2020). *Stanovlennia fenomenolohii munitsypalnoi liudyny v mezhakh hromadianskoho suspilstva i derzhavy* [Formation of the phenomenology of the municipal person within the limits of civil society and the state]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava* [Journal of the Kyiv University of Law], no. 2, pp. 110–118.

Одержано 08.05.2023.